

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМНИЦТВА

ПІДРУЧНИК

За редакцією д.е.н., проф. Л.В.Фролової

2020

*Затверджено вченою радою Одеського національного політехнічного університету
як підручник для студентів закладів вищої освіти.
Протокол № 5 від 26 лютого 2020 р.*

Рецензенти:

Н. В. Валінкевич, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту і підприємництва Державного університету «Житомирська політехніка»;

В. А. Павлова, доктор економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»;

В. Я. Чевганова, кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємства та управління персоналом Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

**Економіка підприємництва: підручник / за ред. д.е.н., проф.
Е 40 Л. В. Фролової. – Одеса: Бондаренко М. О., 2020. – 708 с.
ISBN 978-617-7829-42-2**

У підручнику викладено теоретичні та методичні засади економіки підприємства, які супроводжуються наочними ілюстраціями, що надає додаткову можливість більш якісного засвоєння матеріалу. Підручник містить аналітичний інструментарій та практичні завдання, які дозволяють розвинути навички визначення економічних тенденцій та спостереження дії економічних законів, отримати практичні навички здійснення економічної діяльності за окремими аспектами. Наявність форм фінансової і статистичної звітності надає розуміння повного циклу здійснення економічної діяльності та відображення її результатів у формі звітів.

Цей підручник, ґрунтуючись на викладі глибокого теоретичного матеріалу, аналітичних оглядах, комплексі різноманітних практичних завдань, дає можливість опанувати закони здійснення ефективної економічної діяльності суб'єктів підприємства. Він призначений для професійної підготовки бакалаврів за спеціальністю «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», а також має теоретичну і практичну цінність для викладачів та фахівців у сфері економіки підприємства.

УДК 338.2+343

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
ЧАСТИНА I. ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА	
Розділ 1. ЕКОНОМІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	12
1.1. Теоретико-методологічні аспекти економіки підприємництва.....	12
1.2. Економічне управління як найважливіша складова управління суб'єктом господарювання.....	15
1.3. Системна характеристика економічного управління суб'єктом господарювання.....	20
1.4. Комерційний розрахунок як економічний метод управління суб'єктом підприємництва.....	26
Питання для самоконтролю.....	29
Практичні завдання	30
Розділ 2. ЕКОНОМІЧНА ЗВІТНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	32
2.1. Законодавче і нормативно-правове регулювання звітності та мета її складання.....	32
2.2. Класифікація видів економічної звітності суб'єктів господарювання.....	34
2.3. Користувачі фінансової звітності.....	37
2.4. Принципи підготовки фінансової звітності та розкриття інформації.....	39
2.5. Баланс підприємства.....	42
2.6. Звіт про фінансові результати.....	45
Питання для самоконтролю.....	46
Практичні завдання	46
Розділ 3. РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	48
3.1. Поняття, роль та принципи формування ресурсного забезпечення діяльності суб'єктів підприємництва.....	48
3.2. Діагностика ресурсного забезпечення діяльності суб'єктів підприємництва.....	52
3.3. Діагностика ефективності ресурсного забезпечення діяльності підприємницької структури.....	54
3.4. Інноваційне відтворення ресурсного забезпечення.....	57
Питання для самоконтролю.....	59
Практичні завдання	59
Розділ 4. МАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР.....	62
4.1. Сутність і склад матеріальних ресурсів підприємницьких структур.....	62
4.2. Вартісна оцінка та класифікація основних засобів.....	63
4.3. Відтворення основних засобів.....	66
4.4. Показники стану, забезпеченості та ефективності використання основних засобів.....	71
Питання для самоконтролю.....	76
Практичні завдання	76
Розділ 5. ОБОРОТНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР	78
5.1. Сутність і елементний склад оборотних активів підприємства.....	78
5.2. Показники оцінки ефективності оборотних активів підприємства	82
Питання для самоконтролю.....	88
Практичні завдання	88

Розділ 6. НЕМАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ І АКТИВИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	90
6.1. Нематеріальні ресурси, їх зміст, види і значення в діяльності підприємства.....	90
6.2. Поняття нематеріальних активів, їх склад.....	96
6.3. Методи та способи оцінювання нематеріальних активів підприємства.....	99
6.4. Особливості амортизації нематеріальних активів підприємства.....	102
Питання для самоконтролю.....	103
Практичні завдання	104
Розділ 7. ТРУДОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР.....	106
7.1. Сутність та класифікація трудових ресурсів підприємства.....	106
7.2. Показники стану та ефективності використання трудових ресурсів.....	112
7.3. Форми і системи оплати праці персоналу підприємства.....	115
7.4. Мотивація праці персоналу підприємства.....	119
Питання для самоконтролю.....	121
Практичні завдання	121
Розділ 8. ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР.....	125
8.1. Поняття фінансових ресурсів і капіталу підприємства та класифікація джерел їх формування.....	125
8.2. Власний і позиковий капітал підприємства: склад, спільні і відмінні риси.....	128
8.3. Основний і оборотний капітал підприємства.....	132
Питання для самоконтролю.....	135
Практичні завдання	135
Розділ 9. ІНВЕСТИЦІЙНІ РЕСУРСИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	137
9.1. Сутність інвестиційних ресурсів підприємства та їх класифікація.....	137
9.2. Вартість інвестиційних ресурсів підприємства.....	141
9.3. Оцінювання ефективності реальних інвестиційних проектів.....	143
Питання для самоконтролю.....	147
Практичні завдання	147
Розділ 10. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	148
10.1. Сутність та організація інформаційного забезпечення економічної діяльності суб'єктів підприємництва.....	148
10.2. Еволюція інформаційного обміну та інформаційного забезпечення економічної діяльності суб'єктів підприємництва.....	154
10.3. Організація та супроводження сучасних економічних інформаційних систем.....	157
10.4. Ефективність інформаційного забезпечення управління підприємницькими структурами.....	160
Питання для самоконтролю.....	163
Практичні завдання	163
Розділ 11. ОБСЯГИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ЇХНЕ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	165
11.1. Виручка від реалізації товарів (робіт, послуг): сутність, класифікація.....	165
11.2. Виробнича потужність підприємства.....	168
11.3. Запаси сировини, готової продукції, товарів.....	171
11.4. Забезпечення підприємства товарно-сировинними і матеріальними ресурсами.....	175
Питання для самоконтролю.....	181
Практичні завдання	182

Розділ 12. ПОТОЧНІ ВИТРАТИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	186
12.1. Сутність витрат та їх роль в діяльності суб'єктів господарювання.....	186
12.2. Класифікація поточних витрат.....	188
12.3. Калькуляція собівартості продукції.....	192
12.4. Резерви та чинники зниження собівартості.....	196
12.5. Показники оцінки поточних витрат підприємства та чинники, які на них впливають.....	198
Питання для самоконтролю.....	199
Практичні завдання	200
Розділ 13. ОПОДАТКУВАННЯ БІЗНЕСУ	202
13.1 Теоретичні основи оподаткування.....	202
13.2 Вибір системи оподаткування для суб'єктів господарювання.....	206
13.3 Загальна система оподаткування бізнесу.....	207
13.4 Спрощена система оподаткування бізнесу.....	211
Питання для самоконтролю.....	216
Практичні завдання	216
Розділ 14. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	217
14.1. Фінансово-економічна діяльність суб'єкта господарювання та формування її результатів.....	217
14.2. Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).....	220
14.3. Прибуток (збиток), його різновиди та алгоритми розрахунку.....	223
14.4. Розподіл і використання прибутку.....	226
14.5. Рентабельність фінансово-економічної діяльності суб'єкта господарювання.....	230
14.6. Межі діяльності суб'єктів господарювання.....	233
Питання для самоконтролю.....	239
Практичні завдання	239
Розділ 15. ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	242
15.1. Критерії ефективності діяльності суб'єктів господарювання.....	242
15.2. Система показників оцінки діяльності суб'єктів господарювання	247
15.3. Соціальна ефективність підприємницької діяльності та її оцінка.....	254
Питання для самоконтролю.....	256
Практичні завдання	257
Розділ 16. ФІНАНСОВА ТА ТОВАРНА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА	258
16.1. Характеристика фінансового структурного складника економічної безпеки суб'єкта підприємництва.....	258
16.2. Методологічні основи управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва.....	264
16.3. Методика оцінки рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва.....	267
16.4. Стратегічні напрями та засоби забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва.....	270
16.5. Продовольча безпека.....	273
Питання для самоконтролю.....	283
Практичні завдання	283
Розділ 17. ФОРМИ ТА ПРОЦЕСИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА	287
17.1. Загальна характеристика форм і процесів розвитку.....	287

17.2. Напрями економічного і організаційного розвитку підприємництва.....	290
17.3. Розвиток організаційних форм підприємництва.....	293
Питання для самоконтролю.....	299
Практичні завдання	299
ЧАСТИНА II. ЕКОНОМІКА ГАЛУЗЕВОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	
Розділ 18. ГАЛУЗЕВИЙ СКЛАД ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА	302
18.1. Сектори та етапи розвитку національної економіки	302
18.2. Формування галузевої структури економіки: основні категорії та класифікація	307
18.3. Аналіз стану та динаміки галузевої структури економіки.....	317
Питання для самоконтролю.....	322
Практичні завдання	322
Розділ 19. АГРАРНА ЕКОНОМІКА	323
19.1. Загальна характеристика аграрної економіки.	323
19.2. Суб'єкти аграрного підприємництва.....	323
19.3. Державне регулювання і підтримка аграрних товаровиробників.....	329
19.4. Ресурси суб'єктів аграрного підприємництва.....	331
19.4.1. Земельні ресурси.....	331
19.4.2. Основні та оборотні засоби.....	335
19.4.3. Трудові ресурси аграрних підприємств.....	338
19.5. Види і методика визначення собівартості сільськогосподарської продукції.....	340
19.6. Ефективність сільськогосподарського виробництва.....	345
Питання для самоконтролю.....	346
Практичні завдання	347
Розділ 20. ЕКОНОМІКА БУДІВНИЦТВА.....	349
20.1. Особливості функціонування будівельної галузі.....	349
20.2. Система ціноутворення в будівництві.....	352
20.3. Види кошторисної документації	354
20.4. Особливості ціноутворення в будівництві.....	356
20.5. Інвестування у будівництві.....	357
Питання для самоконтролю.....	359
Практичні завдання	360
Розділ 21. ЕКОНОМІКА НЕРУХОМОСТІ	361
21.1. Сутність, характеристика основних ознак об'єктів нерухомості та їх класифікація.....	361
21.2. Земельна ділянка як об'єкт нерухомості.....	366
21.3. Оцінка майна та майнових прав.....	369
21.4. Методи оцінки вартості об'єктів нерухомості.....	371
Питання для самоконтролю.....	374
Практичні завдання	375
Розділ 22. ЕКОНОМІКА ТРАНСПОРТУ	376
22.1. Транспортне підприємство як особливий вид підприємницької діяльності.....	376
22.2. Виробнича програма підприємства автомобільного транспорту.....	377
22.3. Майно підприємства автомобільного транспорту.....	382
22.4. Персонал підприємства автомобільного транспорту.....	385
22.5. Витрати підприємства автомобільного транспорту.....	388
Питання для самоконтролю.....	388
Практичні завдання	389

Розділ 23. ЕКОНОМІКА ТУРИЗМУ	390
23.1. Туризм як економіко-технологічна система	390
23.2. Сутність та особливості підприємницької діяльності в туризмі	392
23.3. Оцінка економічної ефективності туризму	397
Питання для самоконтролю	402
Практичні завдання	402
Розділ 24. ЕКОНОМІКА В СФЕРІ ГОСТИННОСТІ	404
24.1. Зміст та характеристика гостинності, її інфраструктура	404
24.2. Готельний продукт і готельні послуги	413
24.3. Проблеми гостинності в Україні	416
24.4. Оцінка ефективності гостинності	418
Питання для самоконтролю	422
Практичні завдання	423
Розділ 25. ЕКОНОМІКА ТОРГІВЛІ	425
25.1. Сутність, природа та функції торгівлі	425
25.2. Товарооборот підприємств торгівлі	428
25.3. Доходи торговельних підприємств	432
25.4. Витрати обігу торговельних підприємств	436
Питання для самоконтролю	441
Практичні завдання	442
Розділ 26. ЕКОНОМІКА РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	445
26.1. Ресторанне господарство як вид підприємницької діяльності	445
26.2. Продукція ресторанного господарства. Виробнича програма. Сутність та склад обороту закладу ресторанного господарства	448
26.3. Комплексна оцінка діяльності закладу ресторанного господарства	452
26.4. Ціноутворення в ресторанному господарстві	454
26.5. Доходи, витрати та прибуток закладу ресторанного господарства	455
Питання для самоконтролю	457
Практичні завдання	458
Розділ 27. ЕКОНОМІКА СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	462
27.1. Організаційно-правові основи страхування	462
27.2. Особливості економічної діяльності страхових організацій	467
27.3. Економічна ефективність та звітність страхових організацій	471
Питання для самоконтролю	473
Практичні завдання	473
Розділ 28. ЕКОНОМІКА БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ	475
28.1. Поняття банківської системи	475
28.2. Сутність кредитної системи України та її склад	476
28.3. Види та функції банків в Україні	478
28.4. Правові основи функціонування банківської системи України	484
28.5. Операції та послуги комерційних банків	485
28.6. Економічна діяльність комерційних банків	489
Питання для самоконтролю	494
Практичні завдання	495
Розділ 29. ЕКОНОМІКА АУТСОРСИНГОВОГО БІЗНЕСУ	496
29.1. Аутсорсинг: економічна сутність та класифікація	496

29.2. Механізм функціонування аутсорсингового бізнесу.....	499
29.3. Ефективність аутсорсингового бізнесу.....	503
Питання для самоконтролю.....	508
Практичні завдання.....	509
Розділ 30. ЕКОНОМІКА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	510
30.1. Інформаційно-комунікаційні технології, як основа формування та розвитку мережевої економіки.....	510
30.2. Організаційна структура та правове регулювання мережевої економіки.....	514
30.3. Товарна структура та особливості функціонування ринку інформаційно-комунікаційних технологій.....	519
30.4. Зміст та особливості господарської діяльності підприємств мережевої економіки.....	522
Питання для самоконтролю.....	527
Практичні завдання.....	528
Розділ 31. ЕКОНОМІКА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	530
31.1. Послуга охорони здоров'я та її характерні ознаки.....	530
31.2. Менеджмент в галузі охорони здоров'я.....	535
31.3. Оплата праці в галузі охорони здоров'я.....	538
31.4. Ціноутворення в галузі охорони здоров'я.....	539
Питання для самоконтролю.....	541
Практичні завдання.....	541
Розділ 32. ЕКОНОМІКА ОСВІТИ ТА ОСВІТНІЙ БІЗНЕС.....	542
32.1. Освіта як соціальна сфера та сфера підприємництва за умов постіндустріальної економіки.....	542
32.2. Характеристика ринку освітніх послуг.....	545
32.3. Освітні інновації та бізнес-моделі освітньої діяльності.....	549
32.4. Освітні проекти: різновиди, учасники, джерела фінансування, генерування доходів та оцінка ефективності.....	554
Питання для самоконтролю.....	557
Практичні завдання.....	557
Розділ 33. ЕКОНОМІКА КРЕАТИВНИХ ПОСЛУГ.....	559
33.1. Сутність та класифікація креативних індустрій.....	559
33.2. Економіка креативних індустрій у різних країнах.....	562
33.3. Розвиток кластеру креативних індустрій в Україні.....	564
Питання для самоконтролю.....	568
Практичні завдання.....	568
ДОДАТКИ.....	570
ЛІТЕРАТУРА.....	669
ГЛОСАРІЙ.....	687
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	706